

สถานภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปีการศึกษา 2535-2539*

กันยารัตน์ ดัดพันธ์**

.....

บทนำ

บรรณารักษศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการรวบรวม เก็บรักษา และแจกจ่ายความรู้ที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์ โดยอาศัยห้องสมุดเป็นสื่อ(จารุวรรณ ลินธุโสภณ, 2520 : 79) บรรณารักษศาสตร์ได้เริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการครั้งแรกที่ School of Library Economy วิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia College) ในปี ค.ศ. 1887 โดยเมลวิลล์ ดิวอี้ (Melvil Dewey) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น (Roy, 1998:1) และได้พัฒนาเป็นโปรแกรมการศึกษาที่เปิดสอนในหลากหลายสถาบัน เช่น มหาวิทยาลัยพิตส์เบิร์ก มหาวิทยาลัยเดรกเซิล เป็นต้น ต่อมา จากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของสารนิเทศ ทำให้ห้องสมุดต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเพื่อให้สามารถติดตาม ควบคุม และจัดการกับข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่จำนวนมากได้อย่างเหมาะสม โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ในฐานะที่เป็นแหล่งผลิตบุคลากรทางด้านบรรณารักษศาสตร์ จึงได้ปรับเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่ของตนเองตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม (Marcum, 1997: 35) โดยได้ปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ให้ทันสมัย เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความพร้อมทั้งในด้านความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีเพื่อสามารถจัดการกับสารนิเทศได้ โดยเพิ่มวิชาทางด้านสารนิเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการฐานข้อมูล การสืบค้นด้วยระบบออนไลน์ เป็นต้น นอกจากนี้ ได้มีการเปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สารนิเทศศึกษา บริการสารนิเทศ หรือการจัดการสารนิเทศ (Stueart, 1993: 15-19) เป็นต้น

การศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้เริ่มเปิดสอนอย่างเป็นทางการครั้งแรก ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2494 โดยได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิฟูลไบรท์ ต่อมา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในปี พ.ศ.2498 เพื่อจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับอนุปริญญา และได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีในปี พ.ศ. 2502 และระดับปริญญาโทในปี พ.ศ.2507 นอกจากนี้ยังมีการเปิดสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์อีกในหลายสถาบัน ทั้งในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ รวมถึงมหาวิทยาลัยเอกชนและสถาบันราชภัฏด้วย

นับตั้งแต่มีการเปิดสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้มีการสำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น ชูติมา สัจจามันท์ (2518) ได้สำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตสาขาบรรณารักษศาสตร์ที่สำเร็จการศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่เริ่มเปิดสอนจนถึง พ.ศ. 2516 ลลิตา กิตติประसार (2518) ได้ติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จศึกษามหาบัณฑิตวิชาบรรณารักษศาสตร์ และผู้สำเร็จประกาศนียบัตรชั้นสูง วิชาเฉพาะบรรณารักษศาสตร์ ทศนีย์ ทองศิริ (2521) ได้ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พวงเพ็ญ ทิพย์พีช (2526) ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ละอองกาญจน์ เหล่าไพบุลย์, ภรณ์ ศิริโชติ และ กุลธิดา ท่วมสุข (2528) ศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในช่วงปีพ.ศ. 2516-2526 วาณี ฐานวงศ์ศานติ (2529) ศึกษาสถานภาพการทำงานและความคิดเห็นต่อหลักสูตรของบัณฑิต วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน วิไล ปานพลอย (2529) สำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ระดับปริญญาตรี) จารุวรรณ สีนุโสมภณ (2529) ได้สำรวจการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างปีการศึกษา 2524-2528 ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2529) ศึกษาสภาพการทำงานบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปีการศึกษา 2523-2527 รวมถึงนางลักษณี่ ไม่นายกิต (2529) ศึกษาสภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2524-2528 ซึ่งผลการศึกษาทั้งหมด ได้ผลการศึกษาคลายคลึงกัน คือ บัณฑิตหรือมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ และอาจารย์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ โดยบัณฑิตหรือมหาบัณฑิตที่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ เป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยมากที่สุด

ต่อมา เทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการทำงานในด้านต่าง ๆ มากขึ้น กอปรกับหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนได้เล็งเห็นความสำคัญของข้อมูล ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตบุคลากรสำหรับตำแหน่งงานใหม่ ส่งผลให้ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ในสังกัดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร โดยเพิ่มรายวิชาที่มีเนื้อหา ด้านสารสนเทศ ตลอดจนเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น ทั้งในหลักสูตรระดับปริญญาตรีและปริญญาโท เช่น วิชาการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ การวิเคราะห์และออกแบบระบบสารสนเทศ สารสนเทศศาสตร์ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ บางสถาบันได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ เป็นบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ หรือ สารสนเทศศึกษา เป็นต้น

นับตั้งแต่ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์เป็นบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย ยังไม่มีงานวิจัยใดที่สำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ว่าหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป มีผลให้บัณฑิตสามารถเลือกประกอบอาชีพในตำแหน่งงานที่หลากหลายขึ้นหรือไม่ และการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิต

นั้นมีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในแง่ดังกล่าว โดยคาดว่าประโยชน์จากการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแนวทางแก่สถาบันผู้ผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อเป็นการเตรียมบุคลากรให้ตรงกับความต้องการของตลาดงานต่อไป

วัตถุประสงค์ เพื่อ

1. สำรวจสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์หรือบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535-2539 ในด้านตำแหน่งงาน หน่วยงานที่สังกัด เงินเดือน และลักษณะงานที่รับผิดชอบ
2. ศึกษาการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน และปัญหาที่บัณฑิตและมหาบัณฑิตประสบ

สมมติฐาน

1. บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย
2. บัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้ด้านบริการสารนิเทศมาใช้ในการทำงาน และประสบปัญหาในการขาดทักษะการสืบค้นข้อมูล ส่วนมหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้ด้านเทคโนโลยีสารนิเทศมาใช้ในการทำงาน และประสบปัญหาในการขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการระบบ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงสถานภาพการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตทางบรรณารักษศาสตร์ หรือบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีการเปิดสอนทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวนทั้งสิ้น 703 คน (ทั้งนี้ยกเว้นบัณฑิตและมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื่องจากขณะที่มีการสำรวจข้อมูล ยังไม่มีมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่สำเร็จการศึกษา)

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของบัณฑิตและมหาบัณฑิต

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า บัณฑิตจำนวนมากที่สุดสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 125 คน (46.82%) และสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2536 มากที่สุดจำนวน 64 คน (23.97%) ในขณะที่มหาบัณฑิตจำนวนมากที่สุด สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 72 คน (57.14%) และสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2538 มากที่สุด (23.81%) จำนวน 30 คน

สถานภาพการทำงานก่อนเข้าศึกษาระดับปริญญาโท

ในการศึกษาสถานภาพการทำงานของมหาบัณฑิตก่อนเข้าศึกษาระดับปริญญาโท พบว่า มหาบัณฑิตส่วนใหญ่จำนวน 112 คน (88.88%) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด จำนวน 52 คน (46.84%) ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ โดยจำนวนมากที่สุดคือ 31 คน (27.92%) รับผิดชอบงานห้องสมุดทุกด้าน ทำงานในหน่วยงานราชการมากที่สุด จำนวน 81 คน (72.97%) ส่วนเหตุผลในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท พบว่า มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ศึกษาต่อระดับปริญญาโทเพราะต้องการความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนางานที่รับผิดชอบ 65 คน (58.55%) โดยจำนวนมากที่สุด คือ 35 คน (27.27%) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นระยะเวลา 4-6 ปี จึงศึกษาต่อระดับปริญญาโท

สถานภาพการมีงานทำ

1. ด้านสถานภาพการมีงานทำของบัณฑิตและมหาบัณฑิต พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่มีงานทำจำนวน 217 คน (81.27%) ในขณะที่มหาบัณฑิตมีงานทำทุกคน (100.00%) สำหรับบัณฑิตที่ไม่ทำงาน เนื่องมาจากการศึกษาต่อมากที่สุด จำนวน 38 คน (76.00%) โดยส่วนใหญ่จำนวน 29 คน (76.31%) ศึกษาต่อสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สำหรับมหาบัณฑิต พบว่า การเปลี่ยนงานของมหาบัณฑิตหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท พบว่า มหาบัณฑิตจำนวนมากที่สุด คือ 60 คน (47.61%) ได้ทำงานในหน่วยงานเดิม ตำแหน่งเดิม นอกจากนี้ บัณฑิตส่วนใหญ่คือ 114 คน (52.53%) ทำงานสังกัดหน่วยงานเอกชน แต่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่จำนวน 93 คน (73.81%) สังกัดหน่วยงานราชการ บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ (63.85%) ซึ่งเป็นมหาบัณฑิตที่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ จำนวน 100 คน (79.37%) เป็นบัณฑิตจำนวน 119 คน (54.84%) ยกเว้นบัณฑิตส่วนใหญ่จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 7 คน (77.78%) ที่ไม่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ นอกจากนี้ บัณฑิตและมหาบัณฑิตยังทำงานในห้องสมุดวิทยาลัยหรือห้องสมุดมหาวิทยาลัยมากที่สุดด้วย (56.16%)

สาเหตุที่บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เนื่องจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ มีความต้องการบรรณารักษ์ที่มีคุณสมบัติตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปเพื่อทำงานในแผนกต่าง ๆ จำนวนมาก อีกทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีจำนวนมาก ทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน ห้องสมุดสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันราชภัฏ เป็นต้น ดังนั้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงเป็นตลาดงานของวิชาชีพบรรณารักษ์ที่สำคัญ นอกจากนี้ อาจเนื่องมาจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีความก้าวหน้าทางวิชาการทางบรรณารักษศาสตร์มากกว่า อีกทั้งอุปกรณ์เครื่องมือหรือเทคโนโลยีสารสนเทศก็มีความพร้อมในการทำงานค่อนข้างมากกว่า เหตุผลอีกประการหนึ่งคือเนื่องจากบรรณารักษ์ที่เป็นข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย ซึ่ง ก.ม.กำหนดเป็นตำแหน่งในข้าราชการสาย ข สามารถขอตำแหน่งทางวิชาการที่เรียกว่า ตำแหน่งระดับชำนาญการ เชี่ยวชาญ และเชี่ยวชาญพิเศษ โดยสามารถขอตำแหน่งได้ถึงระดับชำนาญการพิเศษ ระดับ 10 ดังนั้น บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงมีความก้าวหน้าในการทำงานมากกว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดประเภทอื่น จึงอาจเป็นปัจจัยอีกประการที่ทำให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตเลือกที่จะทำงานในห้องสมุดมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ จากข้อจำกัดในการบรรจุเป็นบรรณารักษ์ ห้องสมุดโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และโรงเรียนกีฬาในสังกัดกรมพลศึกษานั้น ที่กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครจะต้องได้รับการศึกษาหรือฝึกอบรม

วิชาชีพครูไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต (สำนักงาน ก.ค. กองวิชาการบริหารงานบุคคล, 2536 : 1-9) ในขณะที่สาขา วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่นั้น อยู่ภายใต้สังกัดคณะ อักษรศาสตร์ หรือคณะมนุษยศาสตร์ มีเพียงไม่กี่สถาบันเท่านั้นที่ได้ศึกษาวิชาชีพครูตามที่กำหนด เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น ซึ่งบัณฑิตบางท่านอาจไม่ได้รับการศึกษาวิชาชีพครูตามที่กำหนด จึงอาจ ไม่สามารถเข้าไปปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียนได้ นอกจากนี้ มหาบัณฑิตที่ศึกษาต่อปริญญาโทส่วนใหญ่ คือ ผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดมหาวิทยาลัย และลาศึกษาต่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ดังนั้น เมื่อสำเร็จการศึกษา มหาบัณฑิตจึงต้องกลับไปทำงานในหน่วยงานเดิม ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือได้ รับผิดชอบงานในหน้าที่เดิมก็เป็นได้

2. ในด้านหน่วยงานที่สังกัดของบัณฑิตและมหาบัณฑิตพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ จำนวน 114 คน (52.53%) ทำงานสังกัดหน่วยงานเอกชน ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่จำนวน 93 คน สังกัดหน่วยงานราชการ (73.81%) จะเห็นได้ว่าตลาดงานของบัณฑิตได้ขยายวงกว้างไปสู่หน่วยงานเอกชนมากขึ้นจากในอดีต ทั้งนี้ อาจ เป็นเพราะการปรับปรุงหลักสูตร ทำให้มีการเพิ่มรายวิชาใหม่ ๆ ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้บัณฑิต และมหาบัณฑิตมีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น ทำให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตมีทางเลือกในการเลือกปฏิบัติงาน ตามความถนัดและความสนใจของตนเองมากขึ้น สำหรับมหาบัณฑิตส่วนใหญ่สังกัดหน่วยงานราชการนั้น มิได้ หมายความว่าตลาดงานของภาคเอกชนไม่ได้ต้องการบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิในระดับปริญญาโท แต่เป็นเพราะ มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในสังกัดหน่วยงานราชการก่อนที่จะเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท เมื่อสำเร็จการ ศึกษาจึงต้องกลับไปรับราชการในหน่วยงานเดิม

3. ในด้านเหตุผลในการประกอบอาชีพบรรณารักษ์ พบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 128 คน (58.45%) ประกอบอาชีพบรรณารักษ์เพราะมีความสามารถและความถนัดในอาชีพนี้ และพอใจใน อาชีพนี้ จำนวน 98 คน (44.75%) ตามลำดับ สำหรับผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์นั้นพบว่า บัณฑิตและ มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด 38 คน (30.89%) ไม่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์เพราะไม่มีตำแหน่งงานทางด้าน บรรณารักษ์ และอาชีพอื่นรายได้ดีกว่า จำนวน 34 คน (27.42%) ตามลำดับ

4. ในด้านตำแหน่งงานและหน้าที่ความรับผิดชอบของบัณฑิตและมหาบัณฑิต พบว่า บัณฑิตจำนวน สูงสุดคือ 93 คน (42.86%) ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ และรับผิดชอบงานด้านการวิเคราะห์เลขหมู่และทำ รายการมากที่สุดจำนวน 40 คน (18.43%) ในขณะที่มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 47 คน (37.30%) ทำงานใน ตำแหน่งบรรณารักษ์ และรับผิดชอบงานด้านวิเคราะห์เลขหมู่และทำรายการสูงสุด จำนวน 29 คน (23.01%) เช่นกัน สำหรับบัณฑิตหรือมหาบัณฑิตจำนวนมากที่สุดที่ประกอบอาชีพอื่นที่มีใช้บรรณารักษ์นั้น พบว่า บัณฑิต จำนวนสูงสุดคือ 12 คน (5.53%) ทำงานในตำแหน่งเลขานุการ ในขณะที่มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 30 คน (23.81%) ทำงานในตำแหน่งอาจารย์ (ทั่วไป) นอกจากนี้ พบว่าถ้าเป็นอาจารย์ที่สอนวิชาอื่น ๆ มักจะได้รับ มอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบงานของห้องสมุดด้วย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นห้องสมุดโรงเรียน และมีส่วนน้อยที่เป็น ตำแหน่งครูที่รับผิดชอบงานห้องสมุดประชาชน

ผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูติมา สัจจนันท์ (2518), ลลิตา กิติประสาร (2518), เบญจรัตน์ พุกเจริญ (2530), ลำปาง แม่นมาตย์, มาลี กาบมาลา และ สุนัสริน หวังสุนทรชัย (2542) ที่ พบว่าบัณฑิตหรือมหาบัณฑิต ส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ และรับผิดชอบงานวิเคราะห์เลขหมู่และ ทำรายการมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากงานวิเคราะห์เลขหมู่และทำรายการเป็นงานทางเทคนิคพิเศษที่

ต้องใช้ทักษะในการทำงานกับทรัพยากรสารสนเทศค่อนข้างมากกว่างานประเภทอื่น ทำให้หน่วยงานต้องการบรรณารักษ์ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะวิชาชีพค่อนข้างมากกว่างานในลักษณะอื่น นอกจากนี้ พบว่า บัณฑิตหรือมหาบัณฑิตที่ทำงานในห้องสมุดมหาวิทยาลัย หรือหอสมุดแห่งชาติ มักได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่บัณฑิตหรือมหาบัณฑิตที่ทำงานในห้องสมุดประเภทอื่น เช่น ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น ได้รับมอบหมายให้ทำงานในหลากหลายหน้าที่ โดยทำงานบรรณารักษ์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน หรือบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน นอกจากนี้จะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานห้องสมุดแล้ว ยังได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานสอนด้วย ทั้งงานสอนวิชาการใช้ห้องสมุด หรือวิชาอื่น ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีบัณฑิตที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับบรรณารักษ์เลย เช่น เลขานุการ (5.53%) พนักงานส่งเสริมการขาย (5.07%) พนักงานธนาคาร (0.92%) หรือ Creative (0.46%) เป็นต้น ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าตลาดงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์ได้ขยายตัวกว้างขึ้น มิได้จำกัดวงแคบอยู่แต่ภายในอาชีพบรรณารักษ์เท่านั้น แต่มีตำแหน่งงานหลากหลายตำแหน่งงานที่เปิดโอกาสให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตได้นำความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ไปประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ เช่น เลขานุการ สามารถนำความรู้ทางการจัดเก็บเอกสารไปใช้ในการจัดเก็บเอกสารข้อมูล หรือรายงานการประชุมของบริษัทได้อย่างเป็นระบบ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับบัณฑิตและมหาบัณฑิตสามารถนำความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ที่มีอยู่ไปแสดงให้ผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงานได้ประจักษ์มากน้อยเพียงใด

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าบัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ หรืออาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพบรรณารักษ์ก็ได้ แต่ลักษณะงานที่บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่รับผิดชอบมักเป็นลักษณะของงานในห้องสมุด เช่น มีลักษณะงานเกี่ยวข้องกับงานวิเคราะห์และทำรายการสารนิเทศ งานสืบค้นฐานข้อมูลต่าง ๆ เป็นต้น หรืองานในลักษณะของการติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การจัดเก็บและค้นคืนเอกสาร หรือสารนิเทศในสำนักงาน งานแปลเอกสาร เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะงานด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ส่วนใหญ่จึงมักเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับสารนิเทศ ตั้งแต่ขั้นตอนการสร้าง การรวบรวม การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการปรุงแต่งสารนิเทศให้เหมาะกับผู้ใช้แต่ละคนด้วย

5. ในด้านการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิต พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ จำนวน 158 คน (86.34%) ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ จำนวน 107 คน (88.43%) นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสืบค้นข้อมูล ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าวิชาชีพบรรณารักษ์เป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บเอกสารได้อย่างเป็นระบบและสามารถค้นคืนเอกสารได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งห้องสมุดสมัยใหม่ มักมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในการจัดเก็บสารนิเทศและค้นคืนสารนิเทศมากกว่างานในลักษณะอื่น ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ในการค้นคืนสารนิเทศที่ต้องการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ดังนั้น บัณฑิตหรือมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจึงมีความรู้ ความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บและค้นคืนสารนิเทศมากกว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในลักษณะอื่น ๆ

6. ด้านรายได้ของบัณฑิตและมหาบัณฑิต พบว่า บัณฑิตจำนวนสูงสุด 87 คน (40.09%) ได้เงินเดือนในช่วง 8,001-12,000 บาท บัณฑิตจำนวนรองลงมา 75 คน (34.56%) ได้รับเงินเดือนน้อยกว่า (หรือเท่ากับ) 8,000 บาท ในขณะที่มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 46 คน (36.51%) ได้เงินเดือนในช่วง 8,001-12,000 บาท มหาบัณฑิตจำนวนรองลงมา คือ 44 คน (39.92%) ได้รับเงินเดือน 12,001-16,000 บาท จะเห็นได้ว่าอัตราเงินเดือนที่บัณฑิตและมหาบัณฑิตได้รับเป็นอัตราเงินเดือนที่สูงกว่าอัตราเงินเดือนเริ่มต้นที่ทางราชการได้กำหนดไว้ จำนวนไม่มากนัก โดยทางราชการได้กำหนดอัตราเงินเดือนเริ่มต้นตามคุณวุฒิที่ได้รับ คือ ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้รับอัตราเงินเดือนเริ่มต้นที่ 6,360 บาท และผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จะได้รับอัตราเงินเดือนเริ่มต้นที่ 7,780 บาท สำหรับสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในระยะเวลาหนึ่ง และทำงานทั้งในหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชน สำหรับบัณฑิตที่รับราชการนั้น เมื่อรับราชการครบ 2 ปี จะสามารถขอปรับระดับขั้นเงินเดือนจากข้าราชการระดับ 3 เป็นข้าราชการระดับ 4 ซึ่งจะได้รับเงินเดือนเช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ดังนั้น บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นระยะเวลา 3-4 ปี จะได้รับเงินเดือนตั้งแต่ 7,780 บาท ขึ้นไป นอกจากนี้ ผลการวิจัย พบว่า มีบัณฑิตที่ทำงานในสังกัดหน่วยงานเอกชน ซึ่งอัตราเงินเดือนของหน่วยงานเอกชนมักจะสูงกว่าอัตราเงินเดือนของราชการ ดังนั้น บัณฑิตจำนวนมากที่สุดจึงได้รับเงินเดือนในช่วง 8,001 -12,000 บาท สำหรับมหาบัณฑิตที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สังกัดหน่วยงานราชการ ดังนั้นอัตราเงินเดือนที่ได้รับจึงเป็นไปตามคุณวุฒิการศึกษาที่ได้รับ

2. การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงาน

เมื่อจำแนกการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงานจำแนกตามกลุ่มวิชา พบว่า

2.1 กลุ่มวิชาบังคับพื้นฐานมนุษยศาสตร์

บัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้รับจากกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน รายวิชาที่บัณฑิตทุกคน (100.00%) นำไปใช้ในการทำงาน คือ รายวิชาการใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และรายวิชาปรัชญาพื้นฐาน เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้จากกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ไปใช้ในการทำงานในระดับน้อย รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานสูงสุดคือรายวิชาการใช้ภาษาไทย ($X=4.00$) เมื่อพิจารณาการนำความรู้พื้นฐานทางด้านมนุษยศาสตร์ไปใช้ในการทำงานของบัณฑิต จำแนกตามสถาบันพบว่า รายวิชาที่บัณฑิตทุกสถาบันนำไปใช้ในการทำงานคือรายวิชาการใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และปรัชญาและศาสนา โดยรายวิชาการใช้ภาษาไทย เป็นรายวิชาที่บัณฑิตนำไปใช้ในการทำงานในระดับมากทุกสถาบัน

2.2 กลุ่มรายวิชาพื้นฐานทางด้านสังคมศาสตร์

บัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้รับจากกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน โดย บัณฑิตจำนวนสูงสุดคือ 206 คน (94.93%) นำรายวิชาการปกครองและการเมืองไทยไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 202 คน (93.09%) นำรายวิชาจิตวิทยาเบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้จากรายวิชาส่วนใหญ่ในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานสูงสุดคือรายวิชาจิตวิทยาเบื้องต้น ($X=3.29$) เมื่อ

จำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตจำนวนสูงสุดจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยธรรมศานต์นำรายวิชาการปกครองและการเมืองไทยไปใช้ในการทำงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุดจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหงนำรายวิชาจิตวิทยาเบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน สำหรับบัณฑิตจำนวนสูงสุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนำรายวิชาความรู้เบื้องต้นทางกฎหมายไปใช้ในการทำงาน ในขณะที่บัณฑิตจำนวนสูงสุดจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนำรายวิชาสังคมและวัฒนธรรมไปใช้ในการทำงาน โดยรายวิชาจิตวิทยาเบื้องต้นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของการนำไปใช้แทบทุกสถาบัน ยกเว้นบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่นำรายวิชาสังคมและวัฒนธรรมไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

2.3 กลุ่มรายวิชาพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์

บัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้รับจากกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน โดย บัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 207 คน (95.39%) นำรายวิชาคอมพิวเตอร์เบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมา คือ 205 คน (94.47%) นำรายวิชาคณิตศาสตร์ขั้นต้นไปใช้ในการทำงาน เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้จากกลุ่มรายวิชาวิทยาศาสตร์ไปใช้ในการทำงานในระดับน้อย รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานสูงสุดคือรายวิชาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น ($X=4.01$) เมื่อจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตทุกสถาบัน นำรายวิชาคอมพิวเตอร์เบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน โดยบัณฑิตทุกคนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒศึกษารายวิชาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น และเป็นรายวิชาที่บัณฑิตนำไปใช้ในการทำงานระดับมากทุกสถาบัน

2.4 กลุ่มรายวิชาพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ นำกลุ่มวิชาพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่คือ 215 คน (99.08%) นำรายวิชาบรรณารักษศาสตร์เบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 206 คน (94.93%) นำรายวิชาห้องสมุดกับสังคมไปใช้ในการทำงาน ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ จำนวน 77 คน (61.11%) นำรายวิชาการศึกษามรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน และ จำนวนรองลงมาคือ 65 คน (51.59%) นำรายวิชาบรรณารักษศาสตร์เปรียบเทียบไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้จากรายวิชาพื้นฐานทางบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลางและระดับน้อย รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือรายวิชาการใช้ห้องสมุด ($X=3.74$) ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ นำความรู้จากกลุ่มวิชาพื้นฐานทางด้านบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือมิติทางบรรณารักษศาสตร์ ($X=4.00$)

เมื่อจำแนกตามสถาบันพบว่า บัณฑิตทุกสถาบัน นำวิชาบรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น ไปใช้ในการทำงาน แต่รายวิชาการใช้ห้องสมุดเป็นรายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานของทุกสถาบัน ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่แทบทุกสถาบัน นำรายวิชาการศึกษามรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน และเป็นรายวิชาที่นำไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลางแทบทุกสถาบัน ยกเว้นมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยธรรมศานต์ ที่นำไปใช้ในระดับมาก

2.5 กลุ่มรายวิชาบริหาร

บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้ในกลุ่มรายวิชาบริหารไปใช้ในการทำงาน บัณฑิตทุกคน (100.00%) นำรายวิชาการบริหารและการดำเนินงานห้องสมุดไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 191 คน (88.02%) นำรายวิชาการบริหารสำนักงานไปใช้ในการทำงาน ในขณะที่มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุดคือ 124 คน (98.41%) นำรายวิชาการบริหารห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศชั้นสูงไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 83 คน(65.87%) นำรายวิชาอาคารห้องสมุดและครุภัณฑ์ไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานสูงสุด คือ รายวิชาการบริหารสำนักงาน ($X=3.24$) ในขณะที่มหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ รายวิชาการบริหารห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศชั้นสูง ($X=3.48$)

เมื่อจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตทุกคนจากทุกสถาบันนำรายวิชาการบริหารและการดำเนินงานห้องสมุดไปใช้ในการทำงาน โดยรายวิชาการบริหารสำนักงาน เป็นรายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของการไปใช้ในการทำงานแทบทุกสถาบัน ยกเว้นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่นำรายวิชาการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่จากทุกสถาบันนำรายวิชาการบริหารห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศชั้นสูงไปใช้ในการทำงาน และเป็นรายวิชาที่ถูกลำนำไปใช้ในการทำงานในระดับมากแทบทุกสถาบัน ยกเว้นมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่นำไปใช้ในระดับปานกลาง

2.6 กลุ่มรายวิชาการ

บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้จากกลุ่มรายวิชาการไปใช้ในการทำงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 209 คน(96.31%) นำรายวิชาการสารนิเทศไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 207 คน (95.39%) นำรายวิชาการผู้อ่านไปใช้ในการทำงาน สำหรับมหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 88 คน (65.87%) นำรายวิชาทักษะการสื่อสารสำหรับบรรณารักษ์ไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 73 คน (21.43%) นำรายวิชาการสารนิเทศไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับน้อย รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือบริการสารนิเทศ ($X=3.66$) ในขณะที่มหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับมาก รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือรายวิชาทักษะการสื่อสารสำหรับบรรณารักษ์ ($X=4.57$)

เมื่อจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตจำนวนสูงสุดแทบทุกสถาบัน นำรายวิชาการสารนิเทศ หรือรายวิชาการผู้อ่านไปใช้ในการทำงาน และรายวิชาการสารนิเทศ เป็นรายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของการนำไปใช้ในการทำงานของแทบทุกสถาบัน ยกเว้นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่นำรายวิชาการผู้อ่านไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สำหรับมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ของทุกสถาบันนำรายวิชาการสารนิเทศไปใช้ในการทำงาน โดยนำไปใช้ในการทำงานในระดับมากแทบทุกสถาบัน ยกเว้นมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่นำไปใช้ในระดับมากที่สุด

จากผลการวิจัย พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ได้นำความรู้ในรายวิชาการสารนิเทศมาใช้ในการทำงาน (96.31%) เนื่องจาก บัณฑิตจำนวน 26 คน (11.98%) รับผิดชอบงานทางด้านบริการสารนิเทศ ซึ่งเป็นลักษณะงานอันดับรองลงมาที่บัณฑิตรับผิดชอบ นอกจากนี้รายวิชาการสารนิเทศ เป็นรายวิชาที่บัณฑิต

และมหาบัณฑิตสามารถนำไปประยุกต์ในการทำงานได้หลากหลาย โดยไม่จำเป็นที่บัณฑิตและมหาบัณฑิตต้องประกอบอาชีพบรรณารักษ์ เช่น วิทยานิพนธ์การสื่อสารนิเทศ บัณฑิตสามารถนำไปประยุกต์กับการทำงานอื่น ๆ ได้ เช่น อาชีพค้าขาย เลขานุการ พนักงานส่งเสริมการขาย เป็นต้น ดังนั้น จึงทำให้บัณฑิตจำนวนมากที่สุดนำรายวิทยานิพนธ์การสื่อสารนิเทศไปใช้ในการทำงาน และมีค่าเฉลี่ยการนำไปใช้สูงสุด

2.7 กลุ่มรายวิชาเทคนิค

บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้จากกลุ่มรายวิชาเทคนิคไปใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตทุกคน (100.00%) นำรายวิชาการทำบัตรรายการหนังสือไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมา คือ 216 คน (99.54%) นำรายวิชาการวิเคราะห์เลขหมู่หนังสือไปใช้ในการทำงาน และมหาบัณฑิตทุกคน (100.00%) นำรายวิชาการทำบัตรรายการและการจัดหมู่ชั้นสูงไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 102 คน (80.95%) นำรายวิชาตรรกะและสาระสังเขปไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการวิเคราะห์เลขหมู่หนังสือ ($X=3.10$) และรายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ รายวิชาการวิจารณ์หนังสือ ($X=1.85$) ในขณะที่มหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับมาก รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการวิเคราะห์เรื่อง ($X=4.03$)

เมื่อพิจารณาจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตจากทุกสถาบันนำรายวิชาการทำบัตรรายการหนังสือไปใช้ในการทำงาน และรายวิชาการวิเคราะห์เลขหมู่หนังสือเป็นรายวิชาที่บัณฑิตนำไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลางแทบทุกสถาบัน ยกเว้นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่นำไปใช้ในระดับมาก ในขณะที่มหาบัณฑิตจากทุกสถาบัน นำรายวิชาการทำบัตรรายการและการจัดหมู่ชั้นสูงไปใช้ในการทำงาน และรายวิชาการวิเคราะห์เรื่องเป็นรายวิชาที่ถูกนำไปใช้ในการทำงานในระดับมากทุกสถาบัน

2.8 กลุ่มรายวิชาการวิจัย

บัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้จากกลุ่มรายวิชาการวิจัยไปใช้ในการทำงาน บัณฑิตจำนวน สูงสุดคือ 189 คน (87.10%) นำรายวิชาการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน จำนวน 77 คน (35.48%) นำรายวิชาการศึกษาค้นคว้าไปใช้ในการทำงาน (ตารางที่ 38) สำหรับมหาบัณฑิตทุกคน (100.00%) นำรายวิชาการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมา คือ 72 คน (57.14%) นำรายวิชาสถิติสำหรับบรรณารักษ์ไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับน้อย รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ฯ ($X=1.91$) ในขณะที่มหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับมากและระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือรายวิชาการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ และสถิติสำหรับบรรณารักษ์ ($X=3.80$)

เมื่อพิจารณาจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตจำนวนมากที่สุดของทุกสถาบัน นำรายวิชาการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน โดยนำรายวิชาในกลุ่มวิชาการวิจัยไปใช้ในระดับน้อยทั้ง 2 วิชา ยกเว้นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่นำไปใช้ในระดับน้อยที่สุด สำหรับมหาบัณฑิตทุกคนจากทุกสถาบัน นำรายวิชาการวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน และเป็นรายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของการนำไป

ใช้แทบทุกสถาบัน ยกเว้นมหาวิทยาลัยจิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่นำรายวิชาประสบการณ์ห้องสมุดไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

2.9 กลุ่มรายวิชาแหล่งสารสนเทศและทรัพยากรสารสนเทศ

บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้ด้านกลุ่มรายวิชาแหล่งสารสนเทศและทรัพยากรสารสนเทศไปใช้ในการทำงาน บัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 203 คน (93.55%) นำรายวิชาวารสารและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 200 คน (92.17%) นำรายวิชาแหล่งสารสนเทศและบริการสารสนเทศไปใช้ในการทำงาน และมหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด จำนวน 101 คน (80.16%) นำรายวิชาสิ่งพิมพ์รัฐบาลไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมา คือ 91 คน (72.22%) นำรายวิชาหนังสือหายากและหนังสือ ตัวเขียนไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน พบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลางและระดับน้อย รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ รายวิชาแหล่งสารสนเทศและบริการสารสนเทศ ($X=3.27$) มหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือรายวิชาวารสารและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง ($X=3.48$)

เมื่อพิจารณาจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่จากทุกสถาบันนำรายวิชาแหล่งสารสนเทศและบริการสารสนเทศไปใช้ในการทำงาน โดยเป็นรายวิชาที่บัณฑิตแทบทุกสถาบันนำไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง ยกเว้นบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่นำไปใช้ในระดับมาก ในขณะที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่จากทุกสถาบันนำรายวิชาวารสารและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องไปใช้ในการทำงาน และนำไปใช้ในการทำงานในระดับมาก แทบทุกสถาบันยกเว้นมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่นำไปใช้ในระดับปานกลาง

2.10 กลุ่มรายวิชาสารสนเทศศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำความรู้จากกลุ่มรายวิชาสารสนเทศศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการทำงาน โดยบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 206 คน (94.93%) นำรายวิชาเทคโนโลยีสำหรับห้องสมุดไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมาคือ 205 คน (94.47%) นำรายวิชาสารสนเทศเบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน ในขณะที่มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุดคือ 124 คน (98.41%) นำรายวิชาสารสนเทศศาสตร์เบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน จำนวนรองลงมา คือ 121 คน (96.03%) นำรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการทำงาน

เมื่อพิจารณาระดับการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการทำงานพบว่า บัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับปานกลาง รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ รายวิชาระบบจัดเก็บสารสนเทศ ($X=3.46$) ในขณะที่มหาบัณฑิตนำความรู้ไปใช้ในการทำงานในระดับมาก รายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือรายวิชาการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ ($X=4.27$)

เมื่อพิจารณาจำแนกตามสถาบัน พบว่า บัณฑิตส่วนใหญ่ของทุกสถาบันนำรายวิชาสารสนเทศศาสตร์เบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน และรายวิชาระบบจัดเก็บสารสนเทศเป็นรายวิชาที่ถูกลำดับไปในการทำงานในระดับมาก แทบทุกสถาบัน ยกเว้นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่นำไปใช้ในระดับปานกลาง ในขณะที่มหาบัณฑิตทุกคนแทบทุกสถาบันนำรายวิชาสารสนเทศศาสตร์เบื้องต้นไปใช้ในการทำงาน และรายวิชาการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศเป็นรายวิชาที่ถูกลำดับไปในการทำงานในระดับมากแทบทุกสถาบัน ยกเว้นมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่นำไปใช้ในระดับมากที่สุด

จากผลการวิจัย พบว่า มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ได้นำความรู้ในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน (96.83%) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในปัจจุบัน หน่วยงานต่าง ๆ ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงานให้มากขึ้น ซึ่งบัณฑิตและมหาบัณฑิตสามารถนำรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์ในการทำงานได้หลากหลาย ทั้งมหาบัณฑิตที่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ และไม่ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ เพราะฉะนั้นมหาบัณฑิตสามารถนำความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์กับการทำงานได้หลากหลาย ส่งผลให้รายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นรายวิชาที่มหาบัณฑิตส่วนใหญ่นำมาใช้ในการทำงาน

3. ปัญหาในการทำงาน

เมื่อพิจารณาปัญหาในการทำงานของบัณฑิตและมหาบัณฑิตพบว่า ปัญหาที่บัณฑิตจำนวนสูงสุดคือ 199 คน (91.71%) ประสบคือ ปัญหาด้านภาษาต่างประเทศไม่ดีพอ ปัญหาที่บัณฑิตจำนวนรองลงมาคือ 184 คน (84.79%) ประสบคือ ปัญหาด้านการขาดทักษะเกี่ยวกับการทำงานกับคอมพิวเตอร์ และปัญหาที่บัณฑิตจำนวนน้อยที่สุด คือ 150 คน(69.12%) ประสบ คือปัญหาด้านการขาดทักษะเกี่ยวกับการจัดหมู่หรือทำรายการ และการไม่สามารถวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ได้ เท่ากัน สำหรับปัญหาที่มหาบัณฑิตจำนวนสูงสุด คือ 115 คน (91.27%) ประสบคือ ปัญหาด้านความรู้ด้านภาษาต่างประเทศไม่ดีพอ ปัญหาที่มหาบัณฑิตจำนวนรองลงมา คือ 114 คน (90.48%) ประสบคือปัญหาด้านการขาดความรู้ในการจัดการระบบ มหาบัณฑิตจำนวนน้อยที่สุด คือ 1 คน (0.79%) ประสบปัญหาอื่น ๆ คือความไม่ชัดเจนของผู้บริหารต่อการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้

เมื่อพิจารณาระดับปัญหาในการทำงานพบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตประสบปัญหา ต่าง ๆ ในระดับปานกลาง โดยปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่บัณฑิตประสบคือ ปัญหาความรู้ด้านภาษาต่างประเทศไม่ดีพอ ($X=3.47$) ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาคือ ปัญหาการขาดทักษะการทำงานกับคอมพิวเตอร์ ($X=2.93$) ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ปัญหาการไม่สามารถวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ได้ ($X=1.98$) ในขณะที่ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่มหาบัณฑิตประสบ คือ ปัญหาความรู้ด้านความไม่ชัดเจนของผู้บริหารต่อการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ($X=4.00$) ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาคือ ปัญหาปริมาณงานที่ได้รับมอบหมายมีมากเกินไป ($X=3.39$) ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ปัญหาการไม่สามารถวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ได้ ($X=2.05$)

จากผลการวิจัย สรุปได้ว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตประสบปัญหาความรู้ด้านภาษาต่างประเทศไม่ดีพอมากกว่าปัญหาด้านอื่น ๆ ซึ่งผลการวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของทัศนีย์ ทองศิริ (2520) และลำปาง แม่นมาตย์, มาลี กาบมาลา และสุนันธริน หวังสุนทรชัย (2542),ซึ่งพบว่าบัณฑิตหรือมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการนำความรู้บรรณารักษศาสตร์ไปใช้ในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็งานพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด งานวิเคราะห์และทำรายการ หรืองานบริการก็ตาม

ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะงานวิจัยดังกล่าว เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะสถาบันใดสถาบันหนึ่ง และระดับการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น อีกทั้งประชากรที่ศึกษาก็เป็นประชากรในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงทำให้ผลการวิจัยแตกต่างกันไป

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ประชากรจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นประชากรที่มีการเคลื่อนไหวที่อยู่ที่ยุบรวมได้ ส่วนใหญ่เป็นที่ยู่ที่บ้าน หรือที่หอพัก ทำให้บางครั้งจัดส่งแบบสอบถามไปแล้ว แต่ไม่มีผู้รับตามที่อยู่ที่ได้รับมา เนื่องจากปัจจุบันบัณฑิตได้มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ ทำให้ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาค่อนข้างน้อย

2. ในกรณีที่ชื่อรายวิชาที่ใช้ในหลักสูตรของสถาบันต่าง ๆ มีชื่อแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้เลือกชื่อที่สถาบันส่วนใหญ่กำหนดให้ใช้ ดังนั้น จึงอาจทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความสับสน นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามบางท่าน เกิดความสับสนกับรายวิชาที่ปรากฏ เช่น รายวิชาดังกล่าว ไม่ได้เปิดสอนในหลักสูตรที่ได้รับการศึกษา แต่ผู้ตอบแบบสอบถามได้ทำเครื่องหมายลงในรายวิชาดังกล่าว ดังนั้น เมื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้รับอาจเกิดการเบี่ยงเบนได้

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาเรื่อง สถานภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปีการศึกษา 2535-2539 นี้ จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันที่ผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ในการที่จะนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ซึ่งข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประสบปัญหาความรู้ด้านภาษาต่างประเทศไม่ดีพอ ภาควิชาอาจพิจารณาปรับเนื้อหาวิชาทางด้านภาษาให้มากขึ้นจากการเรียนในกลุ่มวิชาพื้นฐานทางมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากบัณฑิตและมหาบัณฑิตทางด้านศิลปศาสตร์ อักษรศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ ถูกคาดหวังจากหน่วยงานต่าง ๆ ว่าควรเป็นผู้ที่มีพื้นความรู้ทางด้านภาษาค่อนข้างดี นอกจากนี้พบว่า บัณฑิตส่วนหนึ่ง ได้ทำงานที่มีลักษณะงานเกี่ยวกับการแปลเอกสาร การจัดทำบันทึกรายงานการประชุม ดังนั้น สถาบันการศึกษาอาจพิจารณาเสริมด้านทักษะการใช้ภาษา เพื่อให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตมีความสามารถในการทำงานมากขึ้น

1.2 ผลการวิจัยพบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับทักษะในด้านการใช้คอมพิวเตอร์ และการสืบค้นฐานข้อมูล สถาบันการศึกษาจึงควรเพิ่มเติมทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และการสืบค้นฐานข้อมูล โดยพิจารณาให้นักศึกษาได้มี ชั่วโมงในการฝึกปฏิบัติอย่างเพียงพอ เพื่อให้บัณฑิตและมหาบัณฑิตเกิดความชำนาญในการทำงานดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2.1 จากผลการศึกษาพบว่า บัณฑิตและมหาบัณฑิตส่วนหนึ่งได้เข้าไปทำงานในอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาชีพบรรณารักษ์ ดังนั้นภาควิชาอาจพิจารณาจัดส่งนิสิต นักศึกษาไปฝึกงานในหน่วยงานอื่น ๆ ที่หลากหลายขึ้น มากกว่าการส่งนิสิต นักศึกษาไปฝึกงานจากห้องสมุดเพียงอย่างเดียว โดยอาจพิจารณาจัดส่งนิสิต นักศึกษาไปฝึกงานศูนย์สารนิเทศในลักษณะอื่น ๆ หรือหน่วยงานอื่น ตามความถนัดและความสนใจของนิสิต นักศึกษา โดยสถาบันการศึกษาอาจพิจารณาจัดส่งลักษณะของงานที่ต้องการให้หน่วยงานภายนอกได้มอบหมายให้นิสิต

ภาษาอังกฤษ

Marcum, Deanna B. Transforming the curriculum : Transforming the profession. *American Libraries* 28,1 (January 1997): 35-38.

Roy, Lorlene and Sheldon, Brooke E. *Library and information studies education in the United States*. London : ManSell, 1998.

Stueart, Robert D. Library and information education at the crossroads. *Asian Library* 3, 4 (December 1993): 15-22.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย